

SZLÁV ÖRÖKSÉG A HEVES MEGYEI FÖLDRAJZI TULAJDONNEVEKBEN

BIHARI JÓZSEF

I.

A magyarországi helynévkutatásnak volt egy korszaka, amikor ezt az önállósult tudományágat („Névélettan”, „Névтан”) elsősorban politikai célok szolgálatába állították. Egyes kutatók a helynevek vallomásaival azt kívánták dokumentálni, hogy bizonyos területek őslakói csakis magyarok lehettek vagy túlnyomó többségben azok voltak. Ugyanez ment végbe természetesen a Magyarországgal szomszédos államok helynév kutatóinak tudományos tevékenységében is, csak éppen ellenkező előjellel. E szűk látókörű felfogás ellen nálunk azonban már Szabó T. Attila is fellépett még 1934-ben [1].

Feltételezhető, hogy amikor a VI. Nemzetközi Szlavisztikai Kongresszus előkészítő bizottsága programjába tűzte a szláv örökség feltárását nem szláv területeken, a politikai szempontokat — a nyelvészeti szempontokon kívül — szintén nem hagyta teljesen figyelmen kívül. Úgy gondoljuk azonban, hogy ma már — a szocializmus építésének korában — e politikai szempontok lényege nem az egyes népek, területek elkülönülésének a hangsúlyozása, hanem éppen ellenkezőleg, annak ilusztrálása, hogy az évszázadok viharában együtt küzdöttünk e tájon más népekkel egy szebb jövőért, hogy minden bánatunk, örömünk közös volt a múltban és az lesz a jövőben is.

Történelemtudósaink többségének véleménye megegyezik abban, hogy a magyarság ősei a honfoglaláskor, tehát a IX—X. században gyér szláv lakosságot találtak hazánk területén és a földrajzi neveket részben tőlük vették át. Nem alakult azonban ki mind a mai napig sem egységes vélemény arra vonatkozóan, hogy az itt talált szlávok milyen eredetűek voltak. Ezt a problémát az archeológia és a nyelvtudomány karöltve hivatott tisztázni, egyelőre azonban mindkét részről kevés az eredmény.

A nemrég elhunyt egyik legnagyobb nyelvtudósunk, Kniezsa István szerint [2] a magyar nyelv szláv jövevényszavai és helynevei azt bizonyítják, hogy a honfoglaláskor itt talált szláv lakosság sem orosz, sem lengyel jellegű nem volt, hanem olyan nyelvi sajátságokkal rendelkezett, amelyek a szláv népek közül egyedül a déli szlávokra, valamint a csehekre és a szlovákokra jellemzőek.

Mi azt a feladatot tűztük magunk elé, hogy a mai Heves megyét (és részben környékét) vizsgáljuk meg ebből a szempontból.

Heves megye tájjellege igen sajátos, a hegyvidék és az alföld találkozik benne. Poroszlónál még belekacsint egy kissé a Hortobágy is, de maga az egész megye már a Bükk és Mátra lábánál terül el. Vizsgálódásunk aránylag kis, de még nem eléggé tanulmányozott területre szorítkozik. Egyébként is jobbnak véljük inkább kis területen hatolni mélybe, mint átfoghatatlanul nagy területről talán tetszetősebb, de felületes képet adni. Amint látni fogjuk, e kis területen is elég sok szláv eredetű hely- és földrajzi névi igazolja a szlávtság korai vagy későbbi létezését. Mindemellett hangsúlyozni kívánjuk, hogy e munkában csupán egy megindult gyűjtés első eredményeiről számolhatunk be a teljesség igénye nélkül.

Az első felmerülő kérdés: hol számolhatunk e megye területén szláv örökséggel? Kniezsa szerint [3] Budapest környékén és tovább kelet felé a Bükk hegységig és dél felé a Börzsöny—Cserhát—Mátra—Bükk hegylán-cig bolgár, a Hernád folyótól kelet felé, a Felső-Tisza jobb partján, valamint ettől délre a Tisza bal partján pedig szlovák jellegű szlávok éltek a honfoglalás előtt. Ez a szlávtság 1200-ig egyes vidékeken fennmaradhatott, a tatárjárás után (1242) azonban — úgy látszik — általában beolvadtak a magyarságba [4]. Csupán a török hódoltság után kerül sor aztán új szláv telepítésekre, amikor is a megfogyatkozott, sőt sok helyen teljesen kipusztult magyarság helyére aránylag védett hegyvidéki területekről bevándorolt szlovákokat telepítettek le a XVIII. században.

A második kérdésünk: milyen tulajdonnévi (elsősorban hely- és vízrajzi) anyag bizonyíthatja megyénkben a szláv örökséget. Elég egy pillantást vetnünk akár a Bükk, akár a Mátra felszínére, hogy meggyőződünk, mindkét hegység gazdag tárháza azoknak a szláv („beszélő”) neveknek, melyek etimológiai magyarázatra nem is szorulnak, mert már egyszerűen alakjukra nézve is kiabálóan hirdetik szláv eredetüket még a laikusok számára is. (Recska, Verebély, Csevice stb.) A helynevek talán legnagyobb része azonban olyan, hogy eredetük mai nyelvérzékünk számára már többé-kevésbé homályos.

A helynévkutatásnak, bár még csak aránylag rövid múltra tekinthet vissza, máris igen gazdag irodalma van. Ez egyúttal azt jelenti, hogy eredményei sem lebecsülendők. Moór Elemér ugyan még keserűen panaszolja 1929-ben [5], hogy még a magyar nyelv szláv jövevényszavait sem dolgozta fel senki sem, de ismeretes, hogy azóta ezt Kniezsa István elvégezte, ha jelentős alkotása (A magyar nyelv szláv jövevényszavai, Bp., 1955.), mint általában legjelentősebb nyelvészeti alkotásaink, ez is torzóban maradt.

Néhány megyében (Zala, Heves stb.) újabban megindult a helynevek rendszeres összegyűjtése. A névélettan pedig egész sor kitűnő tanulmányral és monográfiával rendelkezik, amelyek mind nagyszerű források a további kutatásokhoz.*

Mi a következőkben megkíséreljük felvázolni részben a gazdag irodalom, részben a saját kutatásaink alapján a megyénk (és környéke) területén előforduló helyneveket (vízneveket), igyekezve eredeti jelentésüket is

* L. a többek közt: Lőrincze Lajos: Földrajzi neveink élete 1947 (1967).

megmagyarázni, abból az általunk is helyesnek vélt elvből indulva ki [6], hogy eredetileg értelmetlen helynév nincs.

*

**

Heves megyében elég sűrű szlovák településsel kell számolnunk. Rámutathatunk néhány elnevezésre, amelyek szlovákokról tanúskodnak.

Délkeleten nagyon fontos elnevezés *Déd, Dédtelek* (telek, telep). Ez a település valahol Tisza—Cserőköz és Sarud között terült el. A Reg. Var. 223-ban ez áll: *Suda de villa Gegy*, azaz *Suāa* <* *Soda* nevű személy *Dedž*

faluból. A *Gegy*-t a magyar nyelvben *Gyegy*-nek kell olvasnunk; ez a szó Ján Stanislav szerint csakis a szlovák *Ďedž* < ósszl. **Dedj*^č-ből származhatik. Egyéb adatok: *Ded* 1343, *Dedthelek* (Haz. Okm. VII. 398. Cs. I. 60). Ezek az adatok csak megerősítik az előbbi értelmezést, mert *d*-t írnak. Az elnevezés ősrégi, mert a possessiv *-j*^č képzővel van képezve. Ez a képzés a személynevekből képzett helynevek legrégebb típusai közé tartozik. Szlovák itt a szókezdő *D'* < magyar *Gy*-palatalizáltsága. Nem élhettek itt délszlávok, mert az ő nyelvükben nincs rendszeres *Ď* — *De* hangváltozás. Mindkét jelenség együtt, a *Ďe*- és a szóvégi *-gy* <* *dž* arra mutatnak, hogy itt csak szlovákok lehettek. Ez jó bizonyítékul szolgálhat a szlovákság ősi településéhez megyénkben.

Messze délkeleten, valahol a Tisza mellett van tehát okmányokkal igazolt régi szlovák település. Meg kell jegyeznünk, hogy a *Gegy* adat identifikációja *Karácsonyi* és *Borovszky* magyar tudósok nevéhez fűződik, akik kiadták a *Regestrum Varadiense*-t (Bp., 1903. 1. 268. lap, 3. megj.)

A Heves megyei szlovák település régiségére mutat a nazálisos *Visonta* elnevezés is, amely a *Vyšeta* személynévből származik (vö. a cseh *Vyšatsko* és *Vyšata* családi nevet (K o t i k, NP 35). Adataink 1421-ből származnak: *Wyssontha* (Cs. I. 56); a régebbiek még nincsenek összegyűjtve. Denazalizáció van a *Muzsla* (Mosula 1156) <* *Mužilo* hegy és telep nevében.

A XII. század előtti szlávok mellett a *g*-elnevezések szólnak. Így az északnyugati sarokban van ma *Dorogháza*, *Drug* 1216, 1249, *Dorogh* 1296 stb. adatokkal. A XIII. században egészen a legvégéig nincs adatunk a magyar hangrendszerhez való illeszkedésről sem. Megőrződik a régi szlovák alak. Egertől északnyugatra van a *Gilitka* < *Gylitka* hegy, a *gyl*, *hyl'* (magyarul pirók, keresztcsőrű pinty)-hez, északra pedig a *Palyag* < *Pol'ag* hegy (vö. lengyel *Polegi*) és a *Galya* <* *Gol'a* 'hol'a' (magyarul: kopár terület).

Persze vannak elnevezések *h*-val is. Egynéhányukra nincsenek történelmi adataink. Mindazonáltal legalábbis annyit bizonyítanak, hogy valamikor a XIII. század folyamán bizonyosan voltak itt szlovákok.

Északnyugaton Erdőkövesd mellett említés történik *Holata* Thelukról (Holat telepe). Tehát már a tulajdonos nevében is benne van a *h*! Északon megint *Pogoň* van már Nógrádban. Itt kérdéses a *Han* puszta elnevezés, az időmegjelölés nélküli *Hon*, *Hony* adatokkal, továbbá *Han* 1381 stb. Alapja talán a *hon*- vagy a magyar *hany*. Vö. a szlovák *Honovce*, a cseh *Honice* szavakkal. Ma *Hányi* tanyának hívják, és a megye délkeleti részén fekszik, Besenyő közelében, attól délnyugatra. Persze tekintettel a magyar magyarázat lehetséges voltára, nem egészen bizonyos, hogy ez az elnevezés

szlovák. Vannak azonban más tanúbizonyságaink ezen területeknek régi szlovák jellegéről.

Szlovákokról tanúskodik a Muzslától északra levő *Nyikom* hegy neve, amely a szlovák *Ňikom*-ból ered (vö. a szerbhorvát *Nikoman*; Imenik-Registar II. 724), amelynek töve benne van a *vníknuť*, *vníknuť* és hasonló szavakban. A Mátra nyugati részén van. Innen északkeletre van a *Hajnáč* hegy (vö. szerbhorvát *Gajnača* községnév; Imenik-Registar I. 214). Más ilyen nevek itt: *Habák* és *Boha* hegyek, Visonta mellett a Mátra alatt *Humníska* mező. Itt tehát megvan a *h*.

Szlovákokra — és nem szerbekre — mutat a *Visznek* < * *Vyšinek* elnevezés (az *šn* magy. *szn* változáshoz vö. magy. *cseresznye*, szlovák *čerešňa*). Itt *e* van után, ami arra mutat, hogy itt nem lehettek szerbek, különben *a* állna utána. Vö. cseh *Vyšinek* (MBSPO 140). A mai szlovák irodalmi nyelv rendszere szerint itt, természetesen, *-ok* volna, de vö. a közép-szlovák nyelvben is pl. *domek* (Liptó).

A fenti adatokkal Ján Stanislav beigazolt, hogy Heves megye már a magyarok bejövetele előtt szlávokkal volt betelepítve. Ezek a szlávok szerinte a mai szlovákok ősei voltak. Leginkább megyénk északi része volt betelepítve, a mocsaras délkeleti rész kevésbé, de mint láttuk, még a Tiszán is van megbízható adatunk a szlovákok ottlétéről (:*G(y)égy* < * *Ďědž*).

**

Helyneveket általában köznevekből és személynvevekből képeztek. Szláv eredetű helynevek köznevekből Heves megyében:

- Ivád* község a pétervásári (ma: egri) járásban < blg, or iva + d képző ,kecskefűz, fűz',
Feldebrő, *Aldebrő* a gyöngyösi járásban < blg *dobrŭ*, gödör, mély vízmosás, völgy, debrő'; 1332—37: Debrew,
Szuha község a pétervásári járásban < szláv *suchý*, *suchŭ*, száraz'; hasonló eredetű: *Szuhogy*, *Szuhány*; 1441: Zoha, 1463: Zwaha,
Hort község a hatvani járásban < blg *chrŭtŭ*, agár'; az 1332—37. évi pápai tizedjegyzékben: Hwrth. (Mivel a *hort* szó köznévként egykor a magyarban is megvolt, vö. SzlJsz. I. 217, szláv eredete problematikusnak tekinthető.)
Lippai lapos, tiszaszőlősi dűlőnév Heves megye déli részén < szláv lipa ,hársfa',
Lipoczi ere (csermely; csurgó víz) Tiszánánán, a hevesi járásban < szláv lipa ,hársfa',
Zagyva a Tisza jobb oldali mellékfolyója < blg. *sad'a*, óbolg *sažda* ,korom'; változatok: *Zogova* (1208—1235), *Zagva*, *Zogea*, *Zogua*, *Zagua* < délszl. *säd'ava* < *säd'a*, vö. Jugoszláviában egy folyó neve: *Zagavica*, *Zagouca* (1201), mai neve: *Čad'avica* és a csak folyónév *Sázava* < *sáze* ,korom'; or. *saža*, szerb *čad'a*; (kormos, zavaros);
Szúcs a pétervásári járásban, a Bükk hegység egyik szűk völgyében, közel a Laskó-patak forrásához < blg. *sokŭ*, ág, gally; oltóág, fiatal vessző'; vö. szlovák: *Suča* (Trencsén m.), *Sučavka*: folyó neve az egykori Túróc megyében; 1349: Zuch; 1830 tájáról való térképen Szucs körül:

- Csarnóna** < szlovák čierný ‚fekete’,
Alsó Borosznok, Felső Borosznok < szlovák brusnik ‚fenkő fejtőhely vagy ahol áfonya terem’; brusinka, brusnica ‚veres áfonya’,
Sirok község a pétervásári (ma: egri) járásban a Mátra hegység alatt s a Felső- és Északi Tarna-patak összefolyásánál elterülő völgykatlanban < blg širok¹, széles ‚tágas’, Kniezsánál: 1323: Syrok;
Tarna a Zagyva mellékfolyója és egy falu neve ezen a vidéken < blg. trn¹, tövis ‚fullánk’, szláv trnava ‚kökényes’; Tarnazsadány, Tarnaórs stb. helynevekben a Tarna későbbi (XIX. sz.) összetétel;
Tarnóca a Zagyva mellékfolyója Gyöngyöstől délkeletre; Csánkynál: Tor-nowoča < trnava, trnovica < trn, kökény ‚tövis’ (vö. szláv av- > magyar -ó, o).
Perét-hegy Felsőtárkány körül (egri járás) < szlovák priatel’; Prétyel (1765), Perétyel (1789), Perétel (1846). A középkorban karthausiak laktak a környéken. 1552 után a törökök úzték el a néma barátokat. Egy régi kolostor romjait ma is mutogatják a környéken. Körülötte van: Barát-völgy, Barát-hegy, Barát-erdő;
Balaton község a pétervásári járásban < blg., szlovák blato, sár, mocsár ‚láp’, délszláv: blät¹. Ugyanebből a
Baláta-völgye.
Nagyvisnyó a pétervásári járásban < szlovák višňa ‚meggy ‚meggyfa’ 1239: Wisna, Visno,
Brezovatanya a gyöngyösi járásban < blg. brz¹ ‚gyors ‚sebes’, v. blg. breza ‚nyírfa’.
Peskő (Pestkő) mészszikla barlanggal a Bükk-fennsík déli részén,
Büdöspeszt, barlang a Bükk hegységben, Miskolc közelében. Kniezsa szerint mindkét név bolgár eredetre vall: blg. pěst¹, mészégető kemence vagy barlang’. Jelen esetben Kniezsa a „barlang” jelentés mellett száll síkra. Ennek alapján mindkét szó jelentése világos. A **Peskő** két sziklából áll, jelentése tehát lehet: Barlangkő, **Büdöspeszt** jelentése pedig: ‚büdös barlang’. Valószínű, hogy szláv—magyar összetételű a szó: pest+kő. Ez utóbbi feltevést igazolja a **Peskő** közvetlen szomszédságában, a Bükkben levő mészkőszikla;
Bélkő < szláv běl¹ (fehér) + magyar kő.
 Településtörténeti szempontból ez azt igazolja, hogy a Duna-könyöktől egészen a Bükk hegységig bolgár települések húzódtak végig. Ezt a feltevést az Egertől északra fekvő
Bélapátfalva is bizonyítja, hiszen a község nevében a běl¹ + abbat¹ összetételt nem nehéz felismerni. Mivel a környéken fehér szerzetesek (ciszterek) éltek, a magyar „falva” birtokos személyragos toldalékkal való helynévképzés szinte magától kínálkozott [7].
 Kifejezetten délszláv jellegűek azok a helyneveink, amelyeknek a kvantitásviszonyai a magyarban nem nyugati (cseh), hanem délszláv (szerb-horv.) vonásokat mutatnak fel: Zagyva, Balaton stb. [8].
 Hogy egy hegy a színéről is kaphatja a nevét, erre Kálmán Béla A nevek világa c. könyvében számos példát idéz (148. o.).
Putnok < szláv put’+nik képző, ‚vándor ‚utas’; a magyar — nok képző a szláv — nik átvétele. Vö. szláv dvor+nik — udvarnok, peharnik —

pohárnok, dušnik — dusnok. Kálmán Béla szerint Putnok jelentése: út menti. (I. m. 160. o.) A pápai tizedszedőknél: Puthnok.
Horotna-völgy < szlovák hrotnay ,hegyes' (tárgyról),
Csákpilis-hegy < szláv plěš^ъ ,tonzura' ,kopasz',
Kis-kukla, Nagy-kukla < ócseh + kuk^ъla ,kukla ,csuklya'.

Szláv eredetű helynevek személynevekből Heves megyében:

- Poroszló* község a füzesabonyi (ma: egri) járásban, a megye déli részén < szláv Prěslav, Prislav; vö. cseh: Praslavice,
Vécs község a gyöngyösi járásban, a Mátra hegység nyúlványaitól körülvevett völgykatlanban, a Dolina és Tarnóca nevű patakok összefolyása között. 1332—37: Weck, 1248: Weche, Wech néven fordul elő. A név a szlovénből való < Veče, régibb <* Vetje egy teljesebb Větjeslav (cseh Václav) névből. Věčeslav > Vencse > Vécse > Vécs.
Csász Puszta, ma: Pusztacsász Heves község mellett a megye déli részén < blg. čas^ъ, Čas(i).
Visonta < szláv Vyšeta < Vyšeslav — a gyöngyösi járásban a Mátra hegység alatt;
Zaránk (Szaránk, Szaránd) község a hevesi járásban a Nagyalföld szélén személynévből képezve, amelynek eredete bizonytalan. Talán: <* Svaran vagy Svaren; svara ,civódás ,veszekedés'
 1247: Zaránk, 1468: Zaráng, később: Szaránd.
Verseg (kihalt név) Tiszanána körül a megye déli részén < blg. vr^ъch^ъ, valaminek a hegye, csúcsa; 1261: Vorsolch, Warsolch; < Varsolc < Vrš-ov^ъci; vö. cseh Vršovice és lengyel Warszawice. Verseghez vö. még cseh személynév: Vršek.

*
 **

Mint már jeleztük, e rövid tanulmány célja nem lehet az, hogy felsorolja megyénk összes szláv eredetű helyneveit jelentésükkel együtt. (L. a mellékletet.) A terjedelem korlátozása miatt még az olyan érdekes szláv eredetű helynevekre sem térhettünk ki, mint *Pásztó, Bogács, Noszvaj, Novaj, Rozsnok* stb. Meg kellett elégednünk azzal, hogy a felsorolt helynevek alapján is bizonyítható: a Zagyva völgye ősi szláv településeket idéz, mellékfolyói (Galga, Tarna, Tarnóca) szláv nevei is arról tanúskodnak, hogy a magyarok e környéken szlávokra találtak, akiktől e vízneveket átvették. Köztudomású ugyanis, hogy legősibbek a folyók nevei. A Tarna vízrendszerével kapcsolatos nevek szintén ősi szláv örökségre utalnak.

Mivel a pusztá személynév helynévként való használata gyakori a korai magyar középkorban (vö. Kálmán: i. m. 170.), és mivel a magyar—szláv érintkezések következtében magyar személyek is vettek fel szláv nevet, akkor, amikor pl. Poroszló vagy Domoszló (< szláv dom^ъ+slav^ъ) nevét belefoglaltuk egy olyan dolgozatba, amely a Heves megyei szláv örökséggel foglalkozik, korántsem volt ezzel célunk annak a bizonyítása, hogy e községek lakói többségükben szlávok lehettek valamikor. Csupán azt illusztráltuk velük, hogy egy-egy szláv nevű magyar földbirtokos neve maradt fenn általuk e helynevekben. (Vö. Bogyiszló < Boguslav, Bagamér < Bogumir, Szoboszló < Sobeslav stb. neveket.) Hogy e nevek viselői és az

illető helységek lakói magyarok voltak, még az is bizonyítja, hogy a szláv népeknél nem szokás pusztá személynévvel helynevet alkotni.

Persze a szláv települések kora nem állapítható meg teljes bizonyossággal. Hangtani (g > h váltakozás, a nazálisok megléte vagy hiánya, bizonyos mássalhangzó-torlódások feloldása a szó elején stb.) bizonyítékok alapján Kniezsa és mások is úgy vélik, hogy a szlávok hazánk egyes tájait már a XIII. századnál korábban szállta meg.

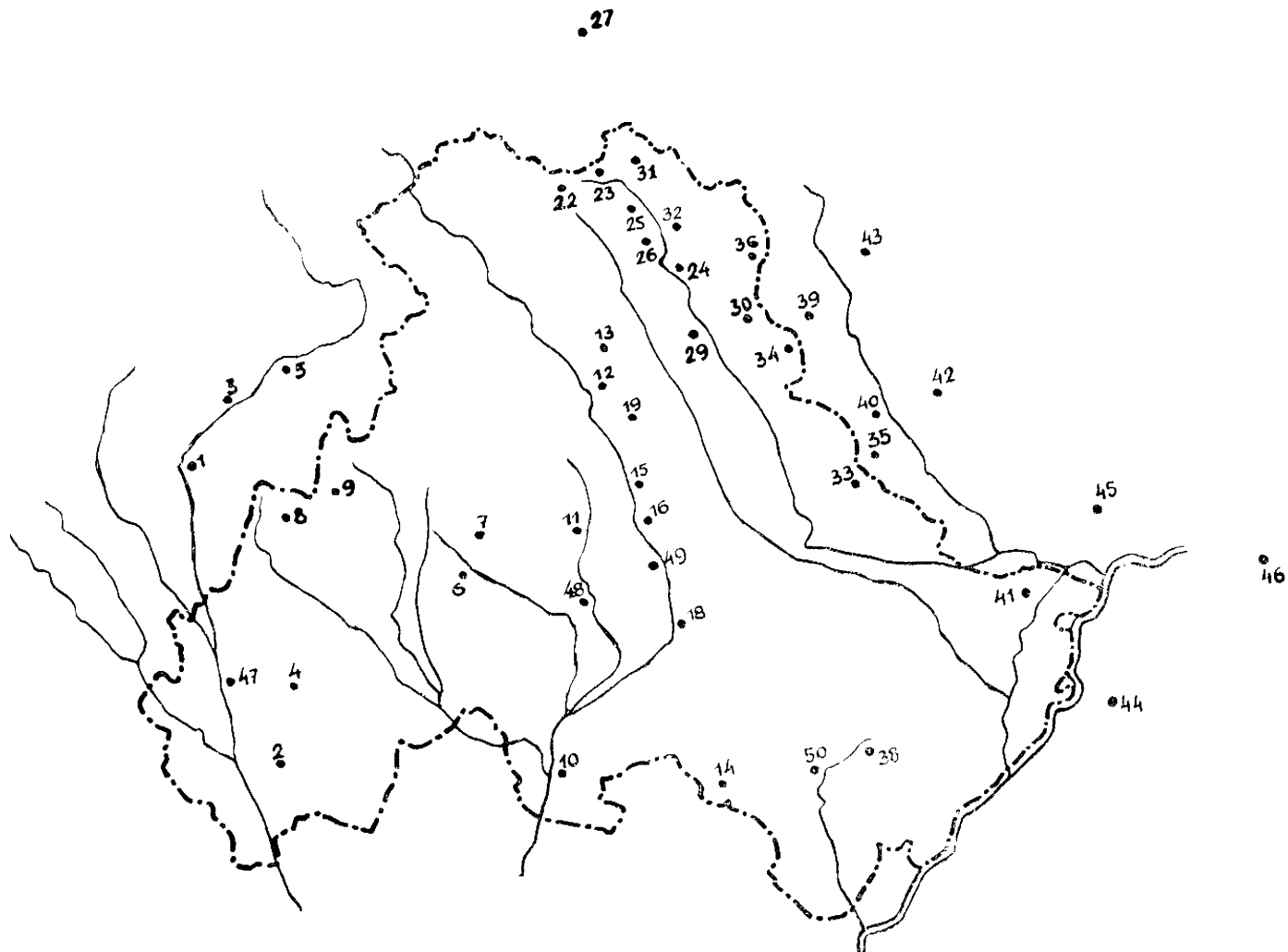
Míg azonban — mint láttuk — a szlávok létezését megyénk területén is elég sok szláv eredetű hely- és földrajzi név igazolja, az eddig feltárt régészeti leletek egyelőre ezt nem támasztják alá. Sajnálatos, hogy a VII., VIII., IX. és X. századból egyáltalában nincsen semmilyen a szlávokra vonatkozó anyagunk. A helyzetet bonyolítja továbbá az is, hogy a szlávok kb. a X. századig urnákba temetkeztek, halottaikat elégették. De ezekből az urnákból sem került elő mind a mai napig említésre méltó régészeti lelet. Csak helyeselnünk lehet tehát azt, hogy a Slavica (Debrecen, 1965) V. kötetében Erdélyi és Ojtozi sürgeti az ásatások megindítását elsősorban Heves megyében, ahol szerintük értékes leletekre lehet számítani.

J E G Y Z E T E K

- [1] Szabó T. Attila: A helynévgyűjtés jelentősége és módszere. MNy. 30. 1934.
- [2] Kniezsa István: Magyarország népei a XI. században. Budapest, 1938. Szent István Emlékkönyv II.
- [3] Kniezsa István: Charakteristik der slavischen Ortsnamen in Ungarn. Studia Slavica 1963, t. IX. fasc. 1—4.
- [4] Moór Elemér: Die slavischen Ortsnamen der Theissebene. Zeitschrift für Ortsnamenforschung. Band VI. Heft 1, 2. München u. Berlin, 1929.
- [5] I. m.
- [6] Vö. Szabó T. Attila i. m.
- [7] Vö. Kázmér Miklós: Helynévtörténeti vizsgálatok (A falu a magyar helységnevekben). Bp. 1965. Kandidátusi értekezés.
- [8] Vö. Kniezsa István: i. m. Charakteristik der slavischen Ortsnamen in Ungarn.

N É V M U T A T Ó A T É R K É P H E Z

Aldebrő (16)	Horotna-völgy (28)	Poroszló (41)
Alsó-Borosznok (22)	Hort (2)	Pusztacsász (14)
Balaton (23)	Ivád (9)	Putnok (27)
Baláta-völgy (8)	Kis-Kukla (36)	Rozsnakpuszta (13)
Bélapátfalva (25)	Lepenye (18)	Sírok (12)
Bélkő (26)	Lipoczi ere (50)	Szandalik (46)
Bogács (40)	Lippai lapos (44)	Szomolya (35)
Brezovatanya (6)	Mátraverebély (3)	Szucs (20)
Büdöspeszt-barlang (43)	Montaj (45)	Szuha (5)
Bükkzsérc (37)	Nagy-Kukla (39)	Tarna (49)
Csákpilis (30)	Nagyréde (4)	Tarnóca (48)
Csarnóna (17)	Nagyvisnyó (31)	Vécs (11)
Daróc (42)	Noszvaj (34)	Verseg (38)
Egerszólát (19)	Novaj (33)	Visonta (7)
Feldebrő (15)	Páztó (1)	Zagyva (47)
Felső-Borosznok (21)	Perét-hegy (29)	Zaránk (10)
Gilitkapusztá (24)	Peskő (32)	

Heves megye térképe. A pontok fölötti számok egy-egy földrajzi nevet jelölnek.

Függelék *

II.

Báb puszta Heves megyében Zsadány mellett: *B a p* 1473, *B a a b* 1478 (Cs. I. 57).

Etimológia: valószínűleg a *b a b a* (öregasszony) főnévvel függ össze (MBSPO 129). A bolgárban ismeretes *B a b^b szn* (Moroskin 5). Vö. még blg. hn *B a b o v o* (Spis. 239).

Benisi völgy Heves megyében Terpestől keletre.

Etim.: *B e n i š-* szn. Az -i végződés magyar szuffixum. Vö. cseh szn *B e n i š* és *B e n e š* (MBSPO 32).

Bocs, ma *Egerbocs* Heves megyében Pétervásártól keletre: *B u c h e y* 1295 (ÁUO X. 201), *B u t h e* ehelyett: *B u c h e* 1295 (ÁUO X. 202), *B o c h* 1438, 1492 (Cs. I. 58).

Etim.: Eredetileg talán *B u č e j* (a szuff., mint *B o ž e j*-ben, *B l a ž e j*-ben stb.). A kiesett -j magyar nyelvi jelenség. Vö. cseh vezetéknev *B u č a* (Kotik, NP 67), talán szh hn *B u č*, *B u č a*, *B u č e* (Imenik-Registar I. 132), szlovák *B ú č*, *B u č o v c e*, cseh *B u č*, *B u č i c e*, *B u č o v i c e*.

Bolya Heves megyében, ma puszta Pétervásártól ÉK-re: *B o l y a* 1492, *B o w l y a*, *B w y a* 1489, 1498 (Cs. I. 59).

Etim.: *B o l' a*, eredetileg szn, ismerjük az ócsehből és az oroszából (Moroskin 20). Vö. MBSPO 35.

**Botond* Heves megyében valahol Besenyő, Tepély és Mező-Tárkány mellett: *B a t h o n d* 1388, *B o t h o n d* 1432, 1465, 1466 (Cs. I. 59).

Etim.: Valószínűleg **B a t i n* és a magyar demin. szuff. -d; in-ből a magyarban -un > on. Vö. cseh. *B a t i n* (MBSPO 129), szh *B a t i n*, *B a t i n a* ((Im. Reg. I. 33).

**Borosznok* Heves megyében az Eger patak felső folyásánál (Szucs mellett?): *B u r u z n u k* 1349 (Haz. Okl. 255). *K n i e z s a*, AECO IV. 304.

Etim.: *B r u s n i k*.

Blata völgy Heves megyében Bodony fölött (spec. t.).

Balata bérc, magaslat Heves megyében, Derecskétől délre (spec. t.).

Etim.: *B l a t a* (Šm. Vod. 305, 405); *B a l a t a*-val kapcsolatban *A b a ú j* megyében említve: palus *B l a t h a n* 1261, Šmilauer szerint < **B l a t e n* (ib. 210. o. is), de talán lehet *B l a t a n (y?)* is. *B l a t á* név van Szlovákiában elég gyakran mint helynév és mint magaslat neve. (Liptov Sv. Ján.)

Balaton Borsod megyében (ma Heves megye), a nyelvemlékben a megye megjelölése nélkül, de bizonyára az a *Balaton* értendő alatta, amely északnyugatra fekszik Apátfalvától, ahol megjelenik már 1388-ban:

Balathon 1449 (Cs. I. 168).

* Ez a függelék azokat a szláv eredetű földrajzi neveket tartalmazza, amelyeket a szakirodalom, elsősorban *Ján Stanislav Slovenský Juh v strednoveku* c. kétkötetes munkájában feldolgozott *Csánki Dezső Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* (I–III. Bpest, 1890, 1894, 1897) c. műve alapján. Ez utóbbi mű a XV. századnál későbbi adatokat nem közöl.

Etim.: *Blatъnъ > magyar *Blatin > Balatin, Bolatin > Balatun > Balaton (J. Stanislav, i. m. II. 26). Kérdés, miért hímnemű és nem semlegesnemű a kiinduló alak, amint várnánk a jezero főnév alapján, Melich (388) feltünteti a jezerъ (egyh. szl., szlovén jezer, orosz tájnyelvi ózer) másodképzést is és lehetségesnek tartja, hogy *Blatъnъ jezerъ volt. Lehetségesnek tartja továbbá Melich azt is, hogy a tó neve a Mosaburg = *Blatъnъ gradъ hercegség fő helyének a neve. Ez a legvalószínűbb feltevés.

Fontos Melichnek az a megjegyzése, hogy a Balaton nevet csakis az ószlovákból vehettük át. Ha az elnevezést valamelyik délszláv nyelvből vettük volna át, akkor ma a magyarban Baláton-nak kellene hangzania.

Bekölce Heves megyében az Eger patak mentén egészen északon: *Bekewlche* 1492 (Cs. I. 58).

Etim.: *Bukovica, szabályos -ovica képzővel és a palatalis sorba való átmenettel.

Brezova mező Gömör megyében, Málé mellett (Putnok mellett) északnyugatra (sp. térkép 12—XXIII.).

Brezova tanya Heves megyében, a gyöngyösi járásban.

Etim.: *Brezová*.

Bodony Heves megyében Pétervásártól délnyugatra: *Bodon* 1332—7 (Cs. I. 59).

Etim.: *Bodin*, illetőleg *Bodiň* (vagy *Bodon?). Az alapszó itt nyilván *Bodin* szn., amely ismeretes Pannóniából: *faber Bodin* 1086. *dolator Bodin* 1086 (bakonybéli kolostor); említi őket J. Melich (Szl. jöv. szavaink II. 105). Ismeretes a szerbhorvátból is *Bodinъ* 1293—1302 (Miklosich, Mon. Szerb. 60).

A lengyelben van hn. **Bodyń* (Kozierowski, SO. V. 208) *Bodin* adattal 1252-ből. Kozierowski úgy véli, hogy az alap itt *Boda* szn. De lehet, hogy itt is a *Bodin* szn.-ről + *jъ* szuff.-ról van szó.

MESZ I. 435 azt mondja, hogy eredete tisztázatlan, bár származhat *Bod-*, *Bud-* szn.-ből + *inъ* szuff.-ból, de végül nem hiszi, hogy szláv eredetű.

Világos, hogy ez szlovák név.

Lehet, hogy némelyik a *Boda*, némelyik a *Bodin* szn.-vel van kapcsolatban. Az eredmény nem egyforma. Ide tartozik a szlovák *Bodiň* és bizonyára *Bodovka*, *Bodice*, *Bodovice* is.

Némely, főképp későbbi esetben szó lehet a magyarba átvett szn.-ről, és így már magyar képzésről.

Csarnó, hegy Heves megyében Csehi mellett DK-re (sp. osztrák—magyar t.).

Etim.: **Črnov-*, lehet szlovák tájnyelvi *Čarnov-* is.

**Csál* Heves megyében valahol Debrő, Tófalú és Kál mellett: *Chal* 1417, 1446, 1461 (Cs., I. 59).

Etim.: *Čal*, amely eredetileg szn. lehetett. Vö. lengyel *Nieczalów* (MBSPO 186, 351. sz.), blg. *Čal*, *Čala* (Spis. 367).

Csány Heves megyében délen: *Zentmikloschanya* poss. populosa 1409, *Chan* 1445, 1450 (Cs. I. 59).

Etim.: *Čaň* (vagy *Čani*, vagy *Čaňa*). Vö. szerbhorvát *Čanji*,

Čanje, Čanjevo, Čanjeva (Imenik — Reg. II. 1092). Szlovákiában: Čaña, Čankov. A gyök ča — (MBSPO 111).

Csász Heves megyében, puszta Heves mellett: Chaz, Chasii Reg. Var. 47, 78. Chaz, Chas 1455 stb. (Cs. I. 59).

Etim.: Lehetséges Čas(y) (MBSPO 112, 442. sz.), amely ismeretes mint szn. az ócseh-ből: Čas, Časen, Čásek (ib. és Moroskin 205). Így magyarázza Moór is (ZONF VI. 117).

Reg. Var. 78. említ Scenka — Šenka személyt.

Csevice Heves megyében a Tarna felső folyásánál.

Csevice kút, Csevice patak Recsk alatt.

Etim.: Ščavice (vagy Ščavica?), tájnyelvi Ščävice. Ha eredetileg Ščavica volt, akkor az -e- hangú alak a magyar hangrendszerbe való beilleszkedést tanúsítja.

Csutaj hegy Heves megyében Egerbocs fölött.

Etim.: Talán *Ščutaj. Vö. lengy. Szczutowo.

Debrő Heves megyében, ma Felső- és Alsó D., a Tarna mentén: monasterium Debrev Reg. Var. 40, 1219, év, Debreu 1352, Debrev 1438, 1446, 1461 (Cs. I. 60). Castrum [vár, tábor] Debrev 1459 stb. (Cs. I. 52). Vár ugyanazon a helyen.

Etim.: Még leginkább a d̄br̄b̄ köznévhöz tartozik [völgy]. (Berneker, SEW 242.) Tényleg említve van Tothfalw (ma: Tófalu) is in valle Debrev 1352 (Cs. I. 73). Talán a Debrev alak is innen ered, vagyis a birtokos -ev̄b̄ képzővel; az -e- magánhangzós alak olvasható a régi időkben, mivel a főnév végződése palatális (-r̄b̄). Vö. szlovák Deberník, szerbh. Dabar, Dabarsko, Dabravine, Dabrac, Dabrenovac, Dabrija, Dabrina, Dabrinja, Dabrić, Dabrnja (Imenik — Reg. I. 298—9), Debreše, Debrešte, Debrište, Debro, Debrc (ib. 305), bolg. Debrene, Debr̄n̄b̄, Debr̄st̄ica, Debr̄r̄b̄ (Spis. 269). Az -ev̄b̄ szuffixum egy nagyon régi szlovák településre utalna, mert jókor kiszorult az -ov szuff. által a szlovákban. Alig lehetne itt *Dobrew̄b̄. Vö. lengy. Dobrow (MBSPO 146), cseh Dobřev, szerbh. Dobrevo, Dobrova stb., szlovák: Dobrová.

Debornyafő, kis hegy Heves megyében Váraszó alatt északra (sp. t.).

Etim.: Deborn̄a, a *d̄br̄b̄ főnévhez (= völgy, szakadék). Vö. Deberník pusztát Szlovákiában Rozsnyó környékén.

Derzs, ma Tiszaderzs, eredetileg Heves megyében, ma Szolnok megyében a Tisza bal partján: Ders 1343, 1461, 1482 (Cs. I. 60). Lipsky (Rep.): Ders.

Etim.: *Drž-, valamilyen szn.; vö. szh. Držić, ócseh Držena, Držek stb. (MBSPO 59), szlovák hn. Drženice, Držkovce, cseh Držov, Držovice stb. (MBSPO 148).

Knieszsa Drž-t úgy értelmezi, mint D̄br̄žislav̄b̄, D̄br̄žimir̄b̄ rövid alakját, és úgy véli, hogy az ilyen típusú hn-et nem a szlávsgból vették át, hanem a magyarságban keletkezett a magyar Derzs szn.-ből. Amellett ez nyilván szláv szn. volt.

Pais Dezső török eredetűnek tartja (MNy XXIII. 507).

Stanislav szerint Drž nyilván szláv eredetű. Az -i- végű többes számú alak adta a magyarba Derzs-et; a szuffixumra végződő alakok a

magyarban megrövidülnek és szuff. nélkül jelennek meg. Eszerint ez a hn. is szláv eredetű.

Detk Heves megyében a Bene patak partján: *Detk* 1332—7, *Kysdetk* 1438, 1424, 1489 (Cs. I. 60).

Etim.: szn. **Dedъkъ* > **Dedk-* > *Detk-*. Vö. cseh *Dědkov*, *Dědkovice* (MBSPO 149), szerbh. *Detkovac* (Imenik-Register I. 311). Vagy **Detъkъ* ?

Domoszló Heves megyében a Mátra alatt: *Domozlo* 1415, 1489 (Cs. I. 60).

Etim.: **Domoslav*, mint or. szn. ismeretes a XIII. századból (MBSPO 57). Vö. cseh hn. *Domaslav*, *Domaslavice*, lengy. *Domosław*.

Gálya Gebirge, hegység Heves megyében, a Mátra nyugati végén (spec. térkép): *mons Gala* 1275 (ÁUO XII. 157).

Etim.: *Gol'a*, azaz *hol'a*. Vö. a szlovák *Hol'a*, települések és hegyek neve, szh *Golja*, hegy (MBSPO 245), lengyel *Gola*, gyakran mint községnév (Koz. Bad. I. 238). Lehet, hogy helyenként a magyarba mint hn ment át.

Gilitka: Felső *Gilitka*, hegy (388 m), *Gilitka-gödre*, erdő, Heves megyében Bátortól délkeletre (spec. térkép).

Van ma: *Gilitkapuszta* (pétervásári járás).

Etim.: *Gylitka*, a *gylъ* = hýl, cseh: ,*hejl'* = pirók (pinty-féle). Itt *g* van *h* helyett.

Gyöngyöspata, Heves megyében: *Patha* 1328 stb. (Cs. I. 55).

Etim.: *Pata*. *Knieszsa* (Száz. 1939, 181) a *Pota* szn.-vel hozza kapcsolatban, ami Anonymus szerint Ed és Edömén unokafivérének nevezte. Emellett a szláv *Pata*-ból is lehet.

Hány Heves megyében Erdőtelek és Besenyő között: *Hon*, *Hony* dátum nélkül, *Han* 1381, *Eghazadhan* 1467, *Naghhan* 1494, ma *Hanyi-puszta* (Cs. I. 62—3).

Etim.: Talán *Hon(y)*. Vö. szlovák *Hoňovce*, cseh *Honice*. Lehet azonban, hogy a magyar *han(y)*, palus ,mocsár' mint Zala megyében *Hány* (Cs. III. 59). Ez a jelentés illik is ehhez a mocsaras vidékhez. Vö. Okl. Sz. 346.

Heréd Nógrád megyében (ma Heves megye), egészen délen: *Kerudi* *Herudi* helyett 1138/1329 (Mon. Strig. I. 93), *Herudi* 1138/1329 (ib. 91). Mai alak: *Hered* 1461 (Cs. I. 99). Egy 1138-ból eredő okiratban szerepel *Dimiter* és *Vara* személynév = *Varnava*, Barnabás, amely ószláv eredetű.

Etim.: Valószínűleg szláv. **Chrud-* mint a cseh *Chrudim*, *Ch(r)udichromy*, szn. *Chrudoš* (vö. Černý-Váša. MJM 196). Van itt valami *Chrod*-gyök (ib.). Jelentette „*crispus*, göndör, bodros”; a *chradnút'* (= sorvad, fonnyad)-hoz is tartozik < ósszl. *chręd-*. (Berneker, SEW 410).

Hort Heves megyében Hatvan mellett északkeletre: *Horth* 1418 stb. (Cs. I. 63.)

Etim.: **Chrt-*, vö. talán *Chrt'y*. Ilyen név van a Tiszántúl is (Moór, ZONF VI. 24).

Huta Heves megyében; Parád mellett délnyugatra és

Ó-Huta délre.

Szucha Huta Heves megyében a Mátra felett.

Etim.: *Suchá Huta*. *Huta*, ismeretes a szlovákban a német *Hütte*-ből.

Ivúd Heves megyében Pétervásártól nyugatra: *Iwagh* 1456 (Cs. I. 63).

Etim.: *Iva*, azaz *iva*, *salix helix'* (szh), cseh *jiva*. A -d végződés magyar deminutiv szuff., amely váltakozhatott -gy-vel (vö. *Almád* > *Almágy*. *Iwagh* = *Ivág*y).

Kaál (ejtsd: *Kál*) Heves megyében a Tarna mentén, mocsaras vidéken: *Nemutkal* (német) 1341). *Haromkaal* Debrecen várfalánál 1352, *Kaal* 1447, 1448, 1461 (Cs. I. 64).

Etim.: *Pais* török eredetűnek tartja, a török *kal-* 'maradni' igével hozza összefüggésbe. *Moór* a szlávból magyarázza: *Kalъ*. Össze-függhetett a *kal* 'kalit' *kalny'* és hasonló szavakkal, tehát jelentésénél fogva nagyon közel állhatna a *Blatna* (*Balaton* tó) elnevezéshez, amelyhez közel van a zalai *Kály*.

Úgy látszik, hogy a szláv *Kalъ* vagy a többes számú *Kaly* az egyetlen helyes etimológia.

Moór szerint ahol van aqua turbida, ott van: *kal* (mocsaras vidék).

Kniezsa szerint is eredhet a *Kal* szó a szláv *kalъ*-ből. A hosszú -á-formák a tb. sz. **Kaly* alakból eredhetnek.

Karácsond Heves megyében. Gyöngyöستől délkeletre: *Karachond* 1421 (Cs. I. 64).

Etim.: **Kračin*, a személynévhez: **Krača* (**Krak*-ja; **Kraka*, **Krak*; *Kniezsa*, AECO I. 164). *Kniezsa* egy régi magyar szn.-ből: *Kračin*-ből vezeti le.

Stanislav szerint a csehből való. Szerinte van *Kračin hn.* (*Sedlaček* 454).

Kápolna Abaúj-Torna megyében nyugaton: 1409 (?) -ben említik (Cs. I. 244).

Etim.: Talán a szlovákból ered **Kaplná*; < lat. *capella*, de van szláv -*ъna* képző. *Kaplná* van *V. Bytč*i-nél is.

Kerecsend Heves megyében a Laskó patak mentén, Egertől délre: *Keresnuch*, *Kerechev* reg. páp. des (Cs. I. 64). Kérdés, vajon *Kerecsend* nem fordul-e elő *Kelechen* néven. Ezt a kérdést felveti Csánki, de kétesnek tartja.

Etim.: A mai alak lenne **Kreč*in-ből, két régi adat talán **Krečnic*(i), **Krečov* (*Krečev*)-ből. *Kniezsa* alapján lehet: *Kerecset* > *Kerecsen* + d.

Kömlő Heves megyében a Tisza vidékén: *Kumleu* 1343, *Kemle*, *Kewmle* 1468, 1478 (Cs. I. 65).

Etim.: Talán **Kam*(e)n-(o)v?); a palatális sorba való átmenet, az -o v(?) normális fejlődése és az *m n* > *m l* disszimilációja figyelhető itt meg, mint *Kameň*a > *Kimle* Moson megyében.

Laskó, hegy és patak Heves megyében, északra (spec. térkép).

Etim.: *Lašk*ov. Vö. lengyel *Łaszk*owo (Koz. Bad. I. 483). L.

Laska < Laška, szn. Vö. szlovák *Laškovec*, lengy. *Laszków*, *Laszkowo*, *Laszewo* (Koz. Bad. I. 483).

Lelesov magyarul *Lelesz*. Heves megyében. Pétervásártól északkeletre: *Lelez* 1332—7, 1492 (Cs. I. 66). Lipszky-nél (Rep. 375): *Lelész*, *Lelesov*.

Etim.: *Leles*; a szuff. *-es*¹, a gyök *lěl*. Vö. *Lěl*. Vö. szerbhorv. *Veles*, *Velesovo*, *Velesnica*, *Velestovo* és *Veleš*, *Veleševac*, *Velešiči*, *Veleškovec*, *Velešta*, *Jales* (Imenik Reg. I. 141—2, 464).

Anonymus szerint az egyik Árpád-kori fejedelmet *Lel*-nek hívták; lehet, hogy ez szláv név, de lehet, hogy a magyar *lélek*kel függ össze.

Maconka Heves megyében a Zagyva mellett: *Machonka* 1396, *Maczonka* (Száz. 1875, 236 dátum nélkül), 1424 (Cs. I. 66).

Etim.: *Maconka*, valószínűleg a *Matej* névhez. Vö. Szlovákiában *Macovs* ehhez hasonlók, horv. *Macinec* (Lipszky, Rep.), bulg. *Maca* (Spis 314). A bolgár elnevezés nyilván szn.-ből ered.

Mályin Borsod megyében, Dédes várához tartozott, bizonyára a mai *Mályinka* község Dédes mellett: *Maly*n 1254 (Šm. Vod. 172), 1461 *Malen* 1438 (Cs. I. 175).

Etim.: *Mályin*: vö. szlovák *Málinec*. A szlovákok itt sokáig tartózkodtak, s ezért az elnevezés mind a mai napig nem illeszkedett bele a mai magyar nyelvrendszerbe, különben *-ény* végződésű lenne.

Markaz a gyöngyösi járásban, a Malom patak mentén. 1439 lélek. „Régen sok volt köztük a tót.” (Borovszky, 1909.) A községben ma is beszélnek szlovákul. Stanislav szerint a szó eredete nem világos.

Musak, Kis- és Nagy-, halmok Heves megyében, Istenmezejétől keletre (spec. t.).

Etim.: *Mušák*, vö. *much*a.

Muzsla Heves megyében, Pásztótól délkeletre: *Mwsla* 1488, 1489 (Cs. I. 67). Van itt *Muzslai* hegy is.

Muzsla Heves megyében, hegy Benepusztá mellett északon (Kniezsa, Száz. 1939. 170, Nyr. II. 238).

Etim.: **Mužilo*, szn. *Kniezsa* említi, hogy az elnevezés módja magyar, mert a szn. hn.-ként van használva. Stanislav nem osztja ezt a nézetet.

A *Mužilo* szn.-et támasztja alá: *Muzsilo* 1222 stb. 1302-ig (Kovács, Ind. 467; ÁÜO I. 369, V. 291). Az oroszban van *Mužilo* 1495 (férfi név), *Mužilov* 1495 (vezetéknev) (Tupikov 259, 654). A szh-ban *Mužilovčica* hn. (Im. Reg. II. 710).

Az *-i*- kiküszöbölése már a szláv alapnyelvben bekövetkezhetett. Vö. *Radováň* > *Radvaň* stb.

Vannak adataink: *Mosula* 1156, *Musla* 1288 stb. *Kniezsa* (Száz. 1939, 170) helyesen magyarázza a *Mužilo* szn.-ből, amely ismeretes az oroszban és másutt is.

Nagyréde Heves megyében, a gyöngyösi járásban: *Rad*: *Ra(a)*d 1438, szn. *Rád*. Keletre van Nagy- és Kis-*Rada*, 1019, 1370 stb. A XVIII. századig van: Kis-*Rada*, *Tót Réde*: *Tothrada* 1263, *Rada* 1300, *Rede* 1323; Stanislav szerint világos, hogy ez *Rada*-ból

van, s bizonyára még a XIII. században szlovák község volt. Két dátum nélküli település: R á d a 1434 < szn. R a d a.

N a g y r é d e |
K i s r é d e | R e d e 1429, *R a d a szn.-ből.

Nána, Felső-Nána Heves megyében: K y s n a n a 1415 (Cs. I. 67). *Tiszánána* Heves megyében: N a n a 1261, Eghazas-, Lowaz n a n a 1325 (Cs. I. 67).

Nánai berek, dülönév Heves megyében, Domoszló mellett.

Etim.: vö. cseh szn. N a n a. Vö. még a követk. szn. N a n a, N a n e, N a n e c k a, N a n e š, N a n i n k a, N a n i š e (cseh nevek), N a n k a, N a n k o, N a n o t a, N a n, N a n u l, N a n č o stb. (Moroškin 134). Vö. még lengyel hn. N a n o w a, N a n k o w o, N i a n k o w o (Koz. Bad. II. 62), szh., hn. N a n o m i r (Im. Reg. II. 717), blg. N a n e, N a n o v i c a, N a n o v s k a (Spis. 320).

Noszvaj Borsod megyében (ma Heves megye), Z s é r c c e l együtt fordul elő, amelynek a szomszédságában volt N y o s z v a község: N o z w e y 1248 (FCD IV. 2, 18), N o z w a y 1298, 1456, N e z n a y talán = N e z w a y helységgel (?) 1332—7 (Cs. I. 176).

Etim.: N e s v o j; vö. ólengy. hn. N i e m o j (Taszycki, Najdawn, pol. im. os. 85), ócseh N e m o j (MBSPO 77), S v o j (ib. 95), cseh hn. N e s v o j o v i c e, lengy. N i e s w o j o w i c e (MBSPO 173). A kezdő palatális Ñ azt mutatja, hogy itt voltak tényleg szlovákok.

Novaj Borsod megyében (ma Heves megye), Kövesd mellett északnyugatra: N o h e 1288. (Mon. Strig. II. 243, Cs. I. 214), P a i s (MNY XII. 80) említi: N o w o y 1275/1307 Cs. I. 176-ban van: N o v a y 1332—7, 1408.

Etim.: N o v o j. Vö. ugyanezzel a névvel Abaúj-Torna megyében. A -h betűs alak, mint P a i s helyesen jegyzi meg, kiküszöböli a N o e alak hiátusát.

Parád Heves megyében, a Tarna mentén.

Etim.: P a r á d szn.-ből, a r a d -hoz. Vö. lengyel P o r a d o w o (Koz. Bad. II. 186).

Pély Heves megyében, a Tisza mentén: P e l 1416, P e e l 1468 (Cs. I. 68).

Etim.: P e l - L. P e l és E p ö l. Szlovákul: P e l' = virágpor, mint lengyel: P e ł.

Poroszló Heves megyében: P o r o z l o u, monasterium P o r o z l o Reg. Var. 74, 9, P u r u z l o w 1298 (ÁUO V. 202). C h a l o u p e c k ý (St. Slov. 392, 124, 128) úgy vélte, hogy ez Boryslav.

Poroszló Heves megyében a Tisza mentén: P u r u s l o w 1320. P o r o z l o 1381, P o r o z t h o 1431 (Cs. I. 55).

Etim.: *P r i s t a v ů > magyar p o r o s z t ó > p o r o z l ó [p o r o z l ó, pandúr, hajdú, pristaldus], (Šm. Vod. 518), vagyis P o r o z l ó - f e l d e = hajdúföld, ami lehetséges, mivel a szomszédságban van Somlóvár. Lehet, hogy magyar eredetű név, de ez nem biztos, mert a p r i s t a v a szlávban volt, a szlávok pedig adhatták ezt a nevet a községnek, illetőleg egy személy után a községnek.

Recsk Heves megyében Pétervásártól délre: *Resk* 1332—7, *Reckh* 1478 (Cs. I. 69).

Etim.: Legvalószínűbb **Rěčk(y)*. A mai Szlovákiában nagyon gyakran találunk *Riečk(y)*-t (9-szer).

Rozsnak (Lipszky-nél *Rosnak* is) Heves megyében Sirok mellett (pétervásári járás: *Alsórozsnakpuszta*, *Pusztarozsnakfő*, *Rozsnakpuszta*): *Rosnok* 1409, 1454, 1465 (Cs. I. 69).

Rozsnak völgy Heves megyében a Rozsnak patak völgyében.

Rozsnaki tanya az előbbi völgyben (spec. térkép).

Etim.: **Rožnik* a *roh* (szarv, kürt) főnévhez.

Selyp Nógrád megyében (ma: Heves megyében), Zagyvaszántótól délkeletre: *Selyp*, *Selp* 1415, 1447, 1473 (Cs. I. 106).

Etim.: *Šel'p*-. Vö. szlovén *Šelpice* (Trnava-nál = a Tarnánál, szlovák község), orosz szn. *Šelep*, *Šelepá*, *Šelepin* (Tupikov 439, 836). Nógrád megyében van *Šel'p*, tőle keletre pedig Heves megyében Lipszky térképe szerint van *Szelip Puszta* vagy *Szelép Puszta* vagy *Selyp*. A név nyilvánvalóan szlovák; legjobban mutatja ezt az orosz példa. Az alapszó nem világos. Helemba-ban a Duna mentén volt „*Servus Selpé* 1138. Vö. *Stanislav i. m.* 503.

Sirok Heves megyében a Tarna mentén, volt vár: castr. *Syrak*, *Syrok* 1371, 1372, 1388; *Syrok*. *Syrokalya* villa 1426, 1454, opp. *Sirok* XV. évsz. (Cs. I. 53, 56).

Etim.: **Širák*. Szlovákiában *Širákov*.

Szalajka tanya (puszta) Heves megyében Pásztó mellett északra (spec. térkép 14—XXI).

Szalajka (elhagyott hely) puszta Borsod megyében, Szilvástól délkeletre (spec. térkép).

Szalajkabérc Heves megyében Váraszótól északra (spec. t.).

Szalajka ház puszta Heves megyében Gyöngyöستől északra (sp. térkép).

Etim.: *Salajka* (ház, illetve a szláv *-ovce* szuffixum helyett van). Vö. a szlovák települést *Salajka* Losonc (Lučenec) és Rimaszombat környékén, vezetéknév *Salaj* (Lipt. Sv. Ján. Lamač Bratislava mellett), szerbhorv. *Salajci* (Imenik-Reg. II. 923). Vö. a szlovák vezetéknevet *Salajka*.

Szokorc, Kis- és Nagy-, hegytető Heves megyében Domoszlótól északnyugatra (spec. t.).

Etim.: *Sochorec* < *sochor* (= [szlovák] rúd)

Szalók Heves megyében: Egerszalók a Laskó-patak partján: *Egerzalók*, *Egerzalók* 1370, 1403, 1470 (Cs. I. 61). *Tiszaszalók* a Tisza bal partján: *Tyzzalók*, — *zalók* 1370, 1403, 1428 (Cs. I. 73). **Terzseszalók* említve mint részben a Rédei család birtoka: *Thersezalók* 1469 (Cs. I. 73). Nem lokalizálható.

Etim.: szn. *Slavъкъ* (MBSPO 97). Vö. szlovák *Slavkov*. Tényleges szn.-re utal ez az adat: *Zloukfelde*, *Slavkov mezeje* és *ZaloukTeluky*. *ZalouchTelky* adat bizonyára úgy olvasandó, mint *Zalók*.

Szajla Heves megyében, a Tarna mentén, Siroktól északnyugatra: *Zayna*, *Zayla* 1389, 1454, 1465 (Cs. I. 69). (Vö. szerbh. *Sajlova*,

Novi Sadtól északra. Lipszky (Rep. 619): olim Zsajol, magyar Szajlova).

Etim.: Talán Sajla szn. A név nem világos és a magyarázat bizonytalan. A -la szuff. szlovák eredetre mutathatna. A saj-gyök talán az, ami biztos, amilyen van a Sajkov vezetéknevben (Tupikov 736). Ide tartozna a cseh Sajal vezetéknev is (Kotik, NP 106).

Szihalom Borsod megyében (ma Heves megyében), délnyugatra Mezőkövesdtől: Cenholm 1193 (OMO 59, Mikos, MNy XXXI. 165), Scenholm, Scenhalm 1324, Zenhalm 1339, Zenhelym, Zenholm 1332—7, Zyhalom 1417, 1493 (Cs. I. 179).

Etim.: *Sěňb — chlъmъ (Mikos, ib. Melich, MNy VI. 445, VIII. 153).

Mikos említ adatot Anonymusnál, amelyben magyarázatot lát az említett névhez: „et ibi paratis tuguriis plures dies permanserunt et montem illum, super quem duci foliata fecerant, nominaverunt Zenuholm u” (OMO 41, Pais, MAN 141).

Mikos figyelmeztet arra, hogy sěňb = tugurium (sátor, kunyhó, szín, fészter), és persze chlъm — mons’. E név hangtani fejlődéséről lásd Csűry MNy XXXI. 68. Horger ib. 115. Kérdés, hogy e két főnévnek milyen volt a kapcsolása. Lehetett köztük -i-, amely a magyarban kiesett. Lehetett ez már magyar elnevezés is a szlovákból átvett szavakkal.

Siksava, magyar *Szikszó* Abaúj-Torna megyében délen: Syxo, Zykzow, Zykzo, Sixo 1332—7. stb. (Cs. I. 201).

Etim.: Syksava (vagy Syxov?). Vö. ólengyel szn. Syk 1204 (Taszycki, Najdawn. pol. im. os. 99), orosz szn. Sikava (Tupikov 355), Sykutovičъ (ib. 773), szerbh. helynév Sikovo (Imenik-Registar II. 950), cseh vezetéknev Sika, Sikota, Sikyta (Kozik, NP 36). Kotik véleménye szerint ezek a nevek a Zigmund származékai, némely esetben meglehet bennük a szláv syk- (vö. sykavý, sykotat’ stb.). A magyarázat nem biztos.

Kniezsa említi (AECO IV. 388) Heves megyéből: Szikszó: Scekozov 1067/1267 (ÁUO I. 24)-t a magyar nevek között. Igaza lehet.

Szóláth (Szólád) Heves megyében, az ugyanolyan nevű patak mentén: Zolath, Alsozolath, Felsewzolath 1412 stb. (Cs. I. 72). Ma van: Felső Sz., északon van Szóladi puszta, délen Alsó-Szóláthi puszta (spec. t.).

Egerszólát Egertől délnyugatra.

Etim.: Leginkább Svolat szn.-ből (v. lehet Zvolat) < *Sъvoletъ (esetleg -atъ). Vö. cseh Voletiny, Voletice, lengy. Wołecin (MBSPO 139), lengy. Swolizlaus, Zuillemarus Miklosichnál mint (ib. 44) Zwolistaw és Wolmierz nyilván mintegy Swolimierz vagy Zwolimierz; vö. cseh vezetéknevek: Svolanek, Svolba (Kotik, NP 117, 120). Gyök: vol- ,vól’a’ (= akarat — szlovákul). Szn. a régi Hont megyében és másutt: Zolad, Zolath de Tulchua 1255 stb. Szlovák név lehetne, mert itt van leghamarabb a az e helyén.

Esetleg: szn. Svála és magyar -d- (-t) képző. Vö. szlovák vezetéknev Zvalo < *Svalo, cseh vezetéknev Svála (Kotik, NP 45), or. vez. n. Svalovъ a XVII. században (Tupikov 740), bolg. hn. Svale-

nik (Spis. 344). A hangok alakulásában a mássalhangzó-torlódás kiküszöbölődött metatézissel és azután az -a v- mássalhangzó előtt mint diftongus az -ou > ó-ba fejlődött. A metatézis persze bekövetkezhetett az első lehetőségénél is. Az első lehetőség valószínűbb. Itt tehát lehetséges a az ősszláv *ę* helyett. A név még közelebbi megvilágításra szorul.

Szúcs Heves megyében a Laskó patak felső folyásánál: *Zuch* 1275 (AÚO XII. 156), *Zwech* 1349 (Haz. okl. 255, 443), 1492 (ib. 443) (Cs. I. 72; *Kniezsa*, AECO IV. 304).

Etim.: *Súč* (lehet *Súči* is); vö. szlovák *Suča*, lengy. *Sucz y*, *Sucz a* (Koz. Bad. II. 368. VII. 152), szerbh. *Sučevo*, *Sučje*, *Sučević* *Polje* (Imenik-Reg. II. 1012).

**Tarna* község Heves megyében, említve a Kompoldfich oklevélben (Kompold na Tarne): *Torna* 1325, 1332—7 (Cs. I. 73).

Tarna, folyó Heves megyében.

Etim.: **Trnava*, -ava > a váltakozás (vö. *Rimava* > magyar *Rima*). Vö. *Torna*: szláv *trъnъ* (tüske), a *Torna* másik oldalán: *Tüskevár*. *Stanislav* szerint ez a szláv név magyarra való fordítása, ami arra mutat, hogy a szláv lakosság elég sokáig volt itt, és hogy a magyar lakosságnak meg kellett tanulnia szlávul, hogy lefordíthassa a *Trnava* nevet *Tüskevár*ra.

Tarnóca, patak Heves megyében, a *Tarna* mellékfolyója.

Etim.: **Trnavica* Heves megyében és *Fejér* megyében, mivel-hogy itt van *Tarna* és *Torna* < **Trnava*. A többi esetben lehetséges **Trnavica* és **Trnovica*.

Tenk Heves megyében, Heves mellett északkeleten: *Tenk* 1421, *Thenk* 1467 (Cs. I. 73).

Etim.: szn. **Тѣнѣкъ*, a szlovák *Tenk-* függő eseteiben, amelyekből átmentek a szláv szavak a magyarba. Ilyen szláv szn. ismeretes (MBSPO 107). Vö. még **Tenka*, a *тѣнѣкъ*-hoz 'vékony, sovány'. Vö. szn. *Tenke* Pannóniában (Kövesd) és a Tiszántúl (Besenyő) 1211. év (AÚO I. 109, 116).

Tepély Heves megyében, puszta *Besenyő* és *Poroszló* között: *Thepel* 1466 (Cs. I. 73). *Csánki* szerint idetartozhat *Thewpe* is 1479.

Etim.: **Tepl-*. Nyilvánvalóan szlovák elnevezés. (-e-!)

Terenye Nógrád megyében, ma: *Kis-* és *Nagyterenye* és van *Homok-Terenye* is, *Salgótarján*tól délre és délkeletre: *Trenne* 1297 (Haz. okl. 157, *Kniezsa* AECO IV. 302), *Terenne* 1352 (AO V. 554, *Kniezsa*, ib.), *Terenye* 1394 (FCD X. 2, 221), *Eghazas Therennye* et *Wasaros Therenye* 1413, 1450 (Cs. I. 109). *Gönczy* térképén: *Terenne*; *Machatova* térképén: *Terany*.

Etim.: **Treňa*, vö. or. szn. *Treňa*, *Trenьka* (*Tupikov* 398—401), cseh helynév *Třenice*, szerbh. *Tren*, *Trenkovo* (Imenik-Registar II. 1031). Ide tartozik a szlovén és a cseh *Trenčín* is (szn. *Trenka*+inъ birtokos suffixum).

Terpes Heves megyében *Siroktól* északnyugatra. *Trebes* 1409, 1410, *Therpes* 1466 (Cs. I. 73).

Etim.: *Trěbeš* (MBSPO 181). b > p váltakozás természetesen lehetséges; a szlovákban a genitívusát a *Trěbš* (fonetikusan *Trěpš*-) tőből képezi. Látjuk, hogy még a XV. század elején is megőrződött a szlo-

vák alak. Ez azt bizonyítja, hogy akkor szlovákok laktak itt. A magyaroknak a nevet az első szótagban meg kellett volna változtatniuk. A -p betűs alak csak a szlovák főnévragozás függő eseteiből vezethető le. A mai alak ebből származik.

Tardonya puszta Heves megyében Siroktól északnyugatra.

Etim.: *Tvrdoňa. Vö. lengyel Twardonice (Koz. Bad. VII. 193).

Tipászó Heves megyében egészen északon: Thy pazow, Thy pazo 1438, 1492 (Cs. I. 73).

Etim.: Tipasov vagy csak a szláv Tip-ből és a magyar *aszó* (völgy, síkság)-ból. A gyök nem világos. Vö. orosz vezetéknév Tipka, Tipjakov (Tupikov 391). Az alapszó egy -aszъ végű szn.

Lehet, hogy idetartozik ez a szn.: Tipsu 1237 (ÁÚO VII. 42, Kovács, Ind.).

Ugra Heves megyében: Ugra 1438 (Cs. I. 73.)

Ugra halom, domb Gömör megyében Harmac mellett délnyugatra.

Etim.: szn. Ugra, vagy pedig *Ugora a gora-hoz. A szlovák eredetre utal a denalizáció.

Varaszó Heves megyében (ma: Váraszó) az északnyugati sarkán: Warasow 1451, Varazo 1459, Warozlo 1466 (Cs. I. 74). Van Somogy megyében: Varaszló.

Etim.: *Vra(ti) slav, szn. Vö. cseh Vraclav, lengy. Wróclaw, or. Vorotislavlъ (MBSPO 139). Vö. még a következő szn. Vrazlo de Zagoria (Horvátország) 1258 (ÁÚO XI. 447, Kovács, Ind. 751).

Vécs Heves megyében a Tarnóca mentén Debrőtől nyugatra: Weck 1332—7, Weche, Wech, Weecz 1428, poss. Wrech mint a „de Wech” család családi birtoka, 1484 (Cs. I. 74).

Etim.: Legvalószínűbb *Vrešč(-a). Vö. Szlovák Vreščovka (település Čadca szélén), lengyel Wrzeszczów (Koz. Bad. II. 497), Wrzeszcz (Koz. Bad. VII. 252).

Vezekény Heves megyében délkeleten: Wezekyn 1344 (Cs. I. 74).

Vezekény Heves megyében Pétervásár mellett: Wezeken iuxta Peturwasara 1351 (Cs. I. 74).

Etim.: *Vozokany. A magyarban átmenet van a palatális sorba. Lásd: Vozokony és Vezekény, Veszkeny Sopron megyében: <vozъ+kan- (a kanoti: ,kanut’ ,folyik’ igéhez).

Visnyó Borsod (ma: Heves) megyében, Apátfalva és Dédes között: Wysniow 1366, Wysnyo 1413, 1438 (Cs. I. 182).

Etim.: Vyšňov; vö. szlovák Vyšňov (Třebíšov járásban), Vyšňove. A szlovák alak pontosan egy 1366. évből származó adatban van meg.

Visonta Heves megyében, Gyöngyöستől északra: W y s s o n t h a 1421, Wisontha 1445 (Cs. I. 56).

Etim.: szn. *Vyšeta, ami Vyšeslavъ kicsinyített alakja (Knieszsa, AECO IV. 251). Vö. cseh vezetéknév Vyšata és hn. Vyšatsko > Vyšacko (Kotik, NP 35). Kolozsvár mellett van Vista, amelynek jelölése a Reg. Var. 358., 1229. évben Wisata.

A nazális arra mutat, hogy szlovákok is voltak itt a magyarok előtt.

Visznek Heves megyében, a Gyöngyös patak mellett: *Wyznek* 1415 (Cs. I. 74).

Etim.: **Vyšinek* a nyílt szótagban levő középső magánhangzó kiesésével és az *š* > magyar *sz* hangváltozással. A magyar *š* > *sz* változást főképp a dispalatalizáció igazolja, de talán máshol is lehetett. (A első jelenséghez vö. magyar *cseresznye*, szlovák *čerešňa* szót). Erről még l. Melich, MNY XIV. 149. L. cseh *Vyšinek* (MBSPO 140).

**Verseg* Heves megyében Tiszanána mellett: *Verseg* 1261 (Cs. I. 74).

Etim.: **Vršek*, keletiszlovák nyelvjárási alak *Veršek*. Moór (ZONF VI. 120) szintén a *vršch*-ből vezeti le.

Vitaji puszta Heves megyében Csehitől délre (osztrák—magyar. sp. t. 13—XXII).

Etim.: *Vitěj* szn. (esetleg *Vitaj*). Vö. cseh *Vitejice*, *Vitejovice* (MBSPO 41).

Zavora völgy Heves megyében, Domoszlótól északra (sp. t.).

Etim.: *Závora*, (szlovákul: zár).

Zsadány Heves megyében, Gyöngyöstől délkeletre: *Sadan* 1435 stb. (Cs. I. 74).

Etim.: **Zbdan*-. Vö. szlovák vezetéknév *Ždán*, *Ždanová* (erdő Trencsén mellett). Vö. ócseh, ólengy., óor. *Ždán* (MBSPO 61). Moór (ZONF VI. 121) is szn.-ből származtatja: *Židanъ* vagy *Žbdanъ*. Vö. még cseh *Ždanice* és (MBSPO 150) or. *Ždanovo*, *Ždanovka*, *Ždani* (Semenov III., VI. ind.). Vö. *Zsidény*, *Zsédény*.

Az *Ann. Laurienses* (MG. SS. I. 191) ad a. 803 említve *Zodan*, Pannónia fejedelme (Fr. Kos, *Gradivo* II. 20). Leginkább: *Žbdanъ*

R Ö V I D Í T É S E K

AECO	.Archivum Europae Centro-orientalis
ÁÚO	Árpád-kori Új Okmánytár
blg.	bolgár
Borovszky	Borovszky Samu: Heves m., 1909.
Cs.	Csánki Dezső, Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I—III. Bp. 1890—97.
Černý-Váša, MJM	Černý-Váša, Moravská jména místni. Brno, 1907.
FCD	Georgius Fejér, Codex diplomaticus Hungariae eccl. ac civilis I—XI. Bp. 1829—44.
HO (Haz. Okm.)	Hazai Okmánytár
HOkl	Hazai Oklevéltár
Chaloupecky	Chaloupecky Václav, Staré Slovensko. Bratislava, 1923.
Im.-Reg.	Arandjelović, Imenik-Registar naselenih mesta kraljevine Jugoslavije
Kotik, NP	Kotik Ant., Naše příjmeni. Praha, 1895.
Kovács F., Ind.	Index alphabeticus codicis diplomatici Arpadiani continuati per Gustavum Wenzel editi. Bp. 1899.
Koz. Bad.	Kozierowsky Stanislaw, Badania nazw topograficznych. Poznań, 1921—28.
Lipsz.	Lipszky, Repertorium locorum regni Hungariae... Budae, 1806.

- MBSPO Miklosich, Fr., Die Bildung der slavischen Personen und Ortsnamen. Wien, 1860—1874.
- Melich, HMg. Melich János, Honfoglaláskori Magyarország. Bp. 1925—29. Melich János, Szláv jövevényszavaink. Bp. 1903.
- MESz Magyar etymológiai szótár
- MNy Magyar Nyelv
- Mon. Strig. Knauz Nándor, Monumenta ecclesiae Strigoniensis. Strigonii, 1874, 1882, 1924.
- Moór, WM Westungarn im Mittelalter... Szeged, 1936.
- Moroškin Moroškin M., Slavjanskij imenoslovъ... Spb. 1867.
- Nyr Magyar Nyelvőr
- Okl. Sz. Magyar oklevél-szótár
- ÓMO Ó-magyar olvasókönyv
- Reg. Var. Regestrum Varadiense... Bpest, 1903.
- Sedlaček, MS Sedlaček Aug. Místopisný slovník historický království českého. Praha, 1908.
- SO Slavia occidentalis
- Spis. Spisъkъ na naselenitě města...
- Száz. Századok
- Šm. Vod. Šmilauer Vladimír, Vodopis starého Slovenska. Praha és Bratislava, 1932.
- Taszycki, Najdawn. Taszycki Witold, Najdawniejsze polskie imiona osobowe. pol. im. os. Kraków, 1926.
- Tupikov Tupikov N. M., Slovarъ drevne-russkichъ ličnychъ sobstvennychъ imenъ. Spb. 1903.
- ZONF Zeitschrift für Ortsnamenforschung
- † kihalt helység
- szn. személynév
- hn. helynév
- szh. szerbhorvát
- egyh. szl. egyházi szláv
- dk. délkelet
- ény. északnyugat
- dny. délnyugat
- SemenovSemenov V. P., Rossija, Polnoje geografičeskoje opisanije našego otčestva III. Peterburg, 1900.
- spec. t. speciális térkép J. Stanislaw idézett művéhez
- Berneker Berneker Erich, Slavisches etymologisches Wörterbuch I—II. 1. Heidelberg, 1908—1914.

СЛАВЯНСКОЕ НАСЛЕДИЕ В ТОПОНИМИИ ОБЛАСТИ ХЕВЕШ

ЙОЖЕФ БИХАРИ, ВНР

Было время, когда в области исследования географических названий в Венгрии, получившей права самостоятельной дисциплины („Névélettan”, „Névtan”), ставили в первую очередь политические мотивы. Одни из исследователей с помощью географических названий хотели доказать, что коренные жители определённых территорий могли быть только венгры или по крайней мере преобладающее большинство их были венгры. Подобное же стремление можно наблюдать в научной деятельности специалистов по топонимике в странах, граничащих с Венгрией, только, разумеется, с противоположной тенденцией. Но против такого узкого взгляда выступил у нас ещё в 1934. г. Т. А т т и л а С а б о. [1]

Можно предположить, что когда подготовительный комитет VI международного съезда славистов решил включить в свою программу выступления о славянском наследии на неславянских территориях, он преследовал и лингвистические, и политические цели. Но как нам кажется, в настоящее время — время строительства социализма — этим подчёркивается не изолированность и столкновения разных народов на определённых территориях, а их совместная деятельность в борьбе за более красивое будущее.

По мнению большинства историков и лингвистов, на территории нашей родины ещё до завоевания ее венграми, т. е. в IX-X веках, жили немногочисленные славянские народы, и потому часть географических названий заимствована от них. Но нет до сих пор единого взгляда на то, какого происхождения были славянские народы, жившие здесь во время завоевания отчизны нашими предками. Разрешить эту проблему должны археологи и языковеды вместе, но пока ни те, ни другие не дали ещё науке достаточных данных.

Один из наших крупнейших языковедов, недавно умерший, И. Книежа, [2] считает заимствованные славянские географические названия в нашем языке доказательством того, что до завоевания нашей родины язык славянского населения этой территории не носил ни русского, ни польского характера, но располагал такими чертами, которые были характерны только для южных славян, так же, как для чехов и словаков.

Мы ставим себе целью рассмотреть с этой точки зрения нашу область (и частично с ней смежные).

Наша область географически имеет особый характер: в ней перемежаются горы и низменности. У местечка П о р о с л о к ней примыкает степь Г о р т о б а д ь, но основная территория области расположена у подножий гор Б ю к к и М а т р а. Наше исследование охватывает относительно небольшую и ещё не достаточно изученную территорию. Мы считаем, что лучше глубже исследовать небольшую территорию, чем давать необстоятельный обзор большой территории. Как мы увидим, и на этой маленькой территории существует достаточно много географических названий славянского происхождения, доказывающих в этом районе раннее или позднее существование славян. Хочется подчеркнуть, что в этом сообщении мы даем отчёт только о первых результатах начатого нами сбора материала без претензии на полноту.

Первый вопрос, возникающий при этом: в какой части нашей области можно обнаружить славянское наследие? По мнению К н и е ж и, [3] до завоевания нашей отчизны и в первое время после него в районе Б у д а п е ш т а и дальше, в направле-

нии востока до гор Бюкк и в направлении юга до гор Бержень — Черхат — Матра — Бюкк жили народы болгарского характера; на восток от реки Хернад, на правом берегу Верхней Тиссы, а также на юг, на левом берегу Тиссы — славяне словацкого характера. Возможно, что эти славяне в некоторых местах оставались до 1200 года, но после нашествия татар (1242), повидимому, они уже везде слились с венгерским народом. [4] Новые славянские поселения возникли лишь в XVIII веке на местах ранее заселённых венграми, частично уничтоженных, а частично продолжающих жить на этих землях. Это были словаки, переселившиеся к нам из горных краёв, которые было легче защищать от турок.

Второй вопрос: на основе каких географических названий можно доказать славянское наследие в нашей области? В горах Бюкк и Матра существует много географических названий, котовые по своим формам явно указывают на их славянское происхождение („beszélő nevek” — „говорящие сами о себе названия”). Они не нуждаются в этимологических объяснениях, так как понятны даже не филологам. (Recska, Verebely, Csevice и т. д.) Но может быть, большинство географических названий носит такой характер, что их происхождение для современного языкового чутья не вполне ясно.

Хотя исследование географических названий начато сравнительно недавно, но уже существует по этому вопросу достаточно обширная литература.

В самое последнее время начали систематически собирать географические названия в некоторых областях Венгрии (например, в областях Зала, Хевеш и т. д.) Уже есть целый ряд хороших трудов и монографий по топонимии, которые являются прекрасным источником для дальнейших исследований.

В данной работе мы хотели, отчасти на основе богатой литературы, отчасти на основе собственных исследований, познакомить читателей с географическими названиями в нашей области, стараясь объяснить и их первоначальные значения. Мы исходим из того соображения, что географических названий, не имевших первоначально определенного смысла, вообще нет. [5]

Повторяем, что настоящее короткое сообщение не ставит целью перечислить все географические названия славянского происхождения в нашей области и объяснить их значение. (См. приложение). Будучи ограничены объёмом статьи, мы не могли изложить объяснение даже таких географических названий, как Pászto, Bogács, Noszvaj, Novaj, Rozsnok и т. д. Нам приходится удовлетвориться тем, что на основе перечисленных географических названий уже можно доказать следующее: в долине реки Zagyva существовали древние славянские поселения, и славянские названия ее притоков (Galga, Tarna, Tarnósa) свидетельствуют о том, что венгры нашли в этом районе славян, от которых и заимствовали названия рек. Ведь общеизвестно, что названия рек являются самыми древними. Названия, входящие в речную сеть Тарны, указывают тоже на древнее славянское наследие.

В раннем средневековье в Венгрии часто употреблялись бессуффиксальные личные имена в качестве названий местностей. (См. вышеуказанную книгу В. Кальмана, стр. 170). Кроме этого, известно, что вследствие венгро-славянских общений венгры тоже носили славянские имена или фамилии. Поэтому необходимо подчеркнуть следующее: славянские названия населённых пунктов в Хевешской области, о которых мы говорим выше (например, Поросло, Домосло < слав. domъ + slavъ), не доказывают, что большинство жителей этих мест обязательно были славяне. Мы только иллюстрируем, что в названиях сохранились личные имена венгерских помещиков, которые были славянскими именами. (См. Bogyiszló < Boguslav, Bagamér

< Bogumir, Szoboszló < Sobeslav и т. д.) Что носители этих имён были ведгры, доказывает и то, что у славянских народов не принято образовывать названия местностей от бессуффиксальных личных имён.

Резюмеется, что точно установить время славянсково заселения некоторых частей нашей родины нельзя. На основании языковых, именно фонетических, данных (чередование $g > h$, присутствие или отсутствие назальных звуков, исчезновение неполногласия в начале слова и т. д.) Книежа и другие языковеды полагают, что славянские поселения возникли до XIII века.

Но в то время, как существование славян на территории Хевешской области доказывается лингвистическими данными (наличие географических названий славянского происхождения), археологических данных о славянах на территории Венгрии в VII—X веках не существует. Положение осложняется еще и тем, что славяне примерно до X века сжигали мёртвых и прах погребали в урнах. Но в этих урнах тоже не были до сих пор обнаружены археологические находки, достойные упоминания. Поэтому вполне понятно, что археологи считают необходимым скорее начать раскопки в Хевешской области, где, по их мнению, можно найти ценные материалы. (См. статью Erdélyi и Ojtozi, *Slavica*, Debrecen, 1965).

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Szabó T. Attila: A helynévgyűjtés jelentősége és módszere. MNy. 30. 1934.
- [2] Kniezsa István: Magyarország népei a XI. században. Budapest, 1938. Szent István Emlékkönyv II.
- [3] I. Kniezsa: Charakteristik der slavischen Ortsnamen in Ungarn. *Studia Slavica*, 1963, t. IX. fasc. 1—4.
- [4] E. Moór: Die slavischen Ortsnamen der Theissebene. *Zeitschrift für Ortsnamenforschung*, Band VI. Heft 1, 2. München u. Berlin, 1929.
- [5] См. ук. соч. Szabó T. Attila
- [6] См. Kázmér Miklós: Helynévtörténeti vizsgálatok (A falu a magyar helységneveken). Budapest, 1965. Kandidátusi értekezés. (Канд. диссертация).
- [7] См. ук. соч. I. Kniezsa: Charakteristik der slavischen Ortsnamen in Ungarn.